

Mitra - mitraizem

Mitraizem je vera, ki je temeljila na cikličnem menjavanju življenja in smrti, na boju med dobrim in zlom ter na moči odrešenjske daritve. Izvira iz prastarih verovanj Perzije (mazdaizma) in predstavlja vmesni člen na poti iz politeizma k monoteizmu. Ob podpori posameznih cesarjev so ga z bližnjega vzhoda po rimski državi razširili trgovci, vojaki in uradniki. Na Hajdini pri Ptujju je bil prvi mitrej postavljen okoli leta 157 po Kr. in ga štejejo za najstarejšega v srednjeevropskem prostoru.

Obredi, prežeti z mistiko, so se odvijali v zaprtih skupinah izključno moških posvečencev. Vrhunec so dosegli v času zimskega sončnega obrata, ko se je praznovalo rojstvo Mitre in s tem povezano ponovno rojstvo Sonca. V drugi polovici 2. stol. in v 3. stol. je verovanje doseglo največji razmah in ob podpori cesarjev skorajda postalo državna vera. V pozabo je začelo toniti po l. 313, ko je cesar Konstantin priznal krščanstvo. Ob koncu 4. stol. je bilo skupaj z drugimi starimi nekrščanskimi verstvi prepovedano, svetišča pa uničena. O verovanju pričajo le ohranjeni spomeniki; pisni viri so redki, saj posvečenci o njem niso pisali.¹

Krščanska vera in mitraizem sta se več ali manj sočasno širila po naših tleh. Ob opisu mitraizma lahko zaznamo določene idejne podobnosti s krščanstvom. Značilnosti mitraizma so:

1. Mitra naj bi bil rojen iz skale. Žrtvoval naj bi bika. Iz bikovega repa naj bi poganjali žitni klasi. Iz tega sklepajo, da sta votlina in skala kot tempelj kruha, rodovitnosti in ohranjanja življenja.
2. Rojen je bil 25. decembra, iz večne mladenke, medtem ko očeta ni imel. Prinesla ga je noč in že v začetku je bil ogrožen (od vetra in sonca).
3. Bil je pobožen, nepremagljiv, večer; potujoči učitelj, ki so ga imenovali »moj gospodar«, »moj učitelj«, četudi ni znano, kaj je učil.
4. K novorojenčku so prvi prišli in molili pastirji.
5. Imel je več spremljevalcev, sopotnikov in pomočnikov in je delal čudeže.
6. Njihov simbol duhovništva sta bile sveta vrv in posvečena srajca podobna talarju.
7. Za mitraiste je bila nedelja »častiti dan sonca« (Sonntag).
8. Na dan rojstva nepremagljivega Sonca, 25. dec. so se višji predstavniki Mitrinega kulta oblekli v bela oblačila in okrasili mitreje s prižiganjem sveč in kadila.

¹ Relief Mitre v antičnem kamnolomu v bližini Rožanca je primer klasične upodobitve Mitrovega darovanja, ko Mitra, klečeč na bikovem hrbtu, ubija mogočno žival. Po legendi je Mitri, rojenemu iz skale, krokar prinesel stvarnikov nasvet, naj za odrešitev življenja na zemlji ujame in daruje belega bika. Ko je to storil, je iz razlite bikove krvi nastalo rastlinstvo, iz njegovega semena pa živalstvo. K umirajočemu biku se vzpenjajo njegov spremljevalec pes ter kača in škorpion. Slednja želita kot posebitvi sil zla uničiti porajajoče se življenje na zemlji. Prizor žrtvovanja spremljajo posebitvi sonca in lune, simbola svetlobe in teme, ter svečenika Cautopates in Cautes.

9. Mitra naj bi prišel iz nebes, da bo rešil človeštvo grehov. Zato je bil: Rešitelj, Božji Sin, Odrešenik, Božje Jagnje, Učitelj, Pot, Resnica in Luč, Pravičnik in Razsvetljalitelj ljudi.
10. Mitra je bil pokopan v grob, iz katerega je po treh dneh vstal od mrtvih.
11. Mitraisti so verjeli v večno življenje, če bodo le sodelovali pri svetem obredju.
12. Po smrti jim je bil obljubljen takojšnji prehod v Mitrovo naročje, kjer jih bo zadrževal v stanju blaženosti do sodnega dne. Na sodni dan bodo za sprejetje najbolj zvestih, njegovi ključi odklenili vrata Raja. Šibki bodo uničeni z ognjem, pravični pa bodo skupaj z Mitro zavladali za večno.

Mitraisti so poznali iniciacijske obrede ter obredni obed.

Novinec se je pred posvetitvenim obredom podvrgel postu in opravil pokoro, nato pa se obredno očistil. Podobno kot v Atisovih misterijih so tudi tukaj žrtvovali bika ali ovna nad jarkom, pokritim z mrežo, tako, da je kri kapljala na posvečenca, ki je ležal spodaj. Pomen obreda razodeva spis z naslovom Mitrova liturgija, ki pravi: »Danes, ko si me vnovič rodil, me med miriadami naredil nesmrtnega...« in »vnovič rojen, zato, da bi se prerodil v tem rojstvu, ki ustvarja Življenje...« Med slovesnostmi je bil novincu razložen simbolizem svetih predmetov, ki je utemeljeval njihovo odrešenjsko vrednost. Posvečenec se je potem lahko udeležil obredne gostije. Kruh in vino v Mitrovih misterijih sta posvečencem podeljevala modrost in slavo v tem življenju, v posmrtnem pa poveščano nesmrtnost.

Odnos Cerkve do mitraizma

Justin je obtoževal »hudobne demone«, da so mitraistom predpisali obredno uporabo kruha in vina (ali krvi). Tudi med zapisi Tertulijana najdemo podatek o »darovanju« kruha«, vendar je težko reči ali so te pojedine pomenile zakramentalni obed ali pa so bile zgolj podobne drugim obrednim gostijam. Vsekakor so jih apologeti neizprosno obravnavali kot diabolčno posnemanje evharistije.

Sv. Pavel v Pismu Hebrejcem 9, 13-14 pravi:

»Kajti če škropljenje s krvjo kozlov in volov in juničjim pepelom omadeževane posvečuje, da se jim očisti meso, koliko bolj bo kri Kristusa, ki je po večnem Duhu sam sebe brezmadežnega daroval Bogu, očistila našo vest mrtvih del, da bomo služili živemu Bogu.«

»Omadeževani« so lahko tukaj mišljeni mitraisti, in da se jim »očisti meso« pomeni le zunanje, telesno očiščenje. To pomeni, če ti bo kri teh žrtvovanih živali prinesla novih moči, potem ti bo kri samega Mesija prinesla neizmerno večjo moč in odrešenje.²

² Gl. Janja Rožmarin, Mitraizem, krščanstvo in ptujski mitreji. Diplomaska naloga, Ljubljana 2003.

